

OUDE
RAADHUIS
KAMPEN 1936

A. REIJERS

HET OUDE RAADHUIS TE KAMPEN. NOORDELIJKE GEVEL EN SCHEPENTOREN.

(ZIE AFBEELDING ACHTER HET TITELBLAD.)

De geschiedenis eener gemeente is nauw verbonden met de bouwgeschiedenis van hare monumenten, zoodat de eene zeer sterk ingrijpt in de andere.

Dr P. J. H. CUYPERS,
architect.

Wanneer wij den hierboven genoemden gevel en toren van ons Oude Raadhuis wat meer van nabij wenschen te beschouwen, dan doen wij dat niet, omdat andere gedeelten van dit monument (bijv. het internationaal vermaarde interieur met schouw en schepenstoel) van minder belang zouden zijn te achten, neen, dan geschiedt dit, omdat voormelde Noordelijke gevel en toren, zoo gemakkelijk van de straat af te zien, zich goed leenen voor een stijklritische beschouwing, waarmede, naar onze meening, de drie voornaamste bouwperiodes van dit Raadhuis eenigermate kunnen worden belicht.

Uiteraard moet een artikel, voor een periodiek als deze almanak, in beknopten vorm en niet in streng vakkundigen trant worden geschreven; dit zal dan ook door ons worden betracht.

* * *

Bij de beschrijving van monumenten moet men, wil men hun geschiedenis begrijpen, verstaan de taal die de steenen spreken. Zij toch toonen ons duidelijker den levensloop van een monument dan oude folianten dit vermogen.

Onze gekleurde afbeelding geeft het Oude Raadhuis weer, gezien van het „pleintje”, dat Oudestraat heet en zoo artistiek wordt omgrens'd door Nieuwentoren, Postkantoor en Raadhuis.

* *
*

Van het gebouw in zijn oorspronkelijken toestand is ons zeer weinig bekend. Beschrijvingen of afbeeldingen, welke hier voldoende licht zouden kunnen verschaffen, missen wij ook.

Wij kunnen dus niet anders doen dan nagaan de oudste, de latere en de daarna voorkomende bouwvormen van het monument. Vanzelfsprekend geven wij hier dus een hypothetische beschouwing.

Dat het aanvankelijk een stoer gebouw is geweest van soberen, middeleeuwsch primitieven baksteenbouw, kan aan de hand van „analoge gevallen” wel als zeker worden aangenomen.

Daarop wijzen bovendien ook de kelders met hunne kruisgewelven en pijlers, tot den oorspronkelijken bouw behoorende.

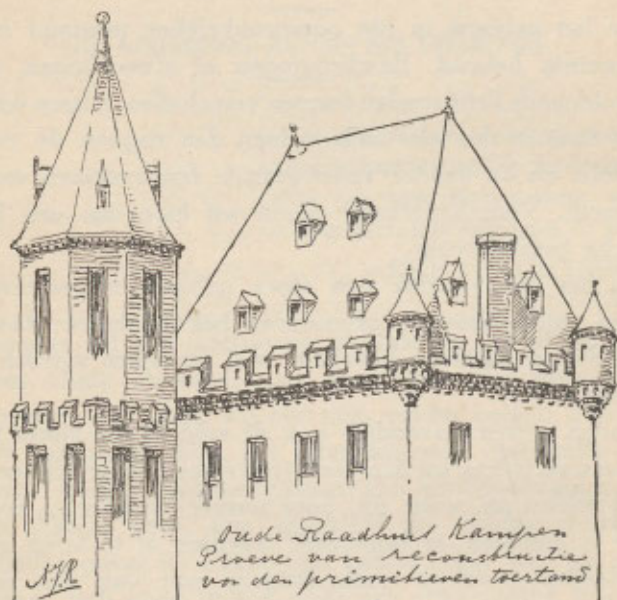
Wij willen nu, waar dit, voor zoover ons bekend, nog niet eerder is geschied, in hoofdzaak trachten af te lezen in den Noordelijken gevel en toren, datgene wat van den eersten bouw, n.l. die van 1345—1350, vermoedelijk nog tot ons is gekomen; dat is echter weinig.

Wij zien dan, dat tusschen de twee zandsteenen hoektorentjes een zandsteenen bogenfries is aangebracht, welk fries de geboorte van den driehoekigen geveltop accentueert.

Met onze beschouwing teruggaande tot het midden van de 14e eeuw, dus tot de stichting van het Raadhuis, wil het ons voorkomen, dat genoemd bogenfries heeft vervangen een uitmetseling van baksteen, waarboven kanteelen.

Met bijgaand schetsje hebben wij getracht aan te toonen een door ons gedachten 14e eeuwsehen toestand. Voor de hoektorentjes hebben wij ons geïnspireerd op die van het

Oude Raadhuis te Elburg. Men bedenke hier, dat plaatsen als Elburg, Hattem en Kampen veel contact met elkander hadden en dat de bouwmeesters en de gezellen van hun gilde in de Middeleeuwen wereldburgers waren, die veel „op hun ambacht” gingen reizen. *)

Zowel de thans aanwezige hoektorentjes als genoemd bogenfries hebben laat-gothieke, 15e eeuwse profileeringen. Ook heeft de driehoekige geveltop Gothische vormen en profielen. Hieruit blijkt dus al, dat deze zandsteen bouwdeelen ruim een eeuw na de stichting, dus in de 15e eeuw, zijn gebouwd, welke dan ook tot de tweede bouwperiode gerekend moeten worden.

Boven meergenoemd bogenfries zien wij dan baksteen kanteelen, waartusschen twee cirkelvormige glasvensters, die

Zoo vindt men aan onze Bovenkerk in muurnissen blinde traceeringen, welke ook in Polen voorkomen.

later zijn aangebracht. Deze kanteelen nu geven ons eenig licht aangaande het oorspronkelijke karakter van het 14e eeuwse gebouw. Zij doen vermoeden, dat daarachter een weergang (breede goot) kan zijn geweest, die dan in oorlogstijd door weerbare burgers kon worden bezet. De 0.75 M. dikke raadhuiswanden zouden hierop kunnen wijzen. En wanneer nu zoo'n weergang (goot) hier aanwezig is geweest, zou daaruit weer kunnen volgen, dat geen gemetselde geveltop het dak heeft afgesloten, maar een driehoekig schuin-achterover hellend dakschild.

In onze Koornmarktspoort, die iets ouder is en wellicht van 1313 dagteekent, hebben wij hier een sprekend voorbeeld om onze bedoeling toe te lichten.

Ook bij deze poort ziet men boven langs de gevels, achter de borstweringen (deze zijn zeer waarschijnlijk oorspronkelijk ook kanteelen geweest) breede goten, waar de schuin naar binnen hellende dakvlakken bij aansluiten. Ook deze goten waren dus weergangen. Men bedenke, dat de twee ronde torens van dit poortgebouw, in lateren tijd tegen de oorspronkelijke, in grondplan rechthoekige, poort zijn aangebouwd. Aan deze torens vindt men geen motieven, die op een weergang wijzen. Wel heeft men daar in het metselwerk der buitengevels gaten uitgespaard voor het aanbrengen van buiten de ronde torenmuren uitstekende draaghouten, waarop bij verdediging dan een tijdelijke houten omloop werd aangebracht.

* * *

Om tot ons Oude Raadhuis terug te keeren, wij weten, dat *Berend van Coesvelt* na den brand van 1543, dit is dus de derde bouwperiode, dit gebouw weer herstelt, waarbij veel oud muurwerk behouden blijft.

Zoo dagteekent, als gezegd, genoemde topgevel en de gevels langs Oudestraat en Voorstraat, evenals die grenzende aan „het Pleintje”, (behalve de van Renaissance-profielen

voorzien kruitvensters en daktraceringen) *) met de zes oude uit Baumberger groefsteen gehouwen beelden, thans in de Cellebroederpoort bewaard, van voor 1543. De in groote moppen opgetrokken gevelgedeelten meenen wij te moeten rekenen tot den primitieven bouw.

Wij kunnen van Coesvelt's werk hier vrij goed volgen, want deze „Stads-truffelmeester” gebruikte reeds Renaissance motieven, wat voor dien tijd kenmerkend is. En wat deze meester kon? Hij wist op gelukkige wijze zijn vormen in die van vroegeren tijd te voegen.

Zooals uit het bovenstaande dus volgen moet, vinden wij dan ook geen Renaissance motieven aan voormelden driehoekigen geveltop. Hiervoor moet dus een andere bouwmeester dan van Coesvelt worden aangemerkt.

Ook de twee Gotische hoektorentjes toonen dit duidelijk aan.

Letten wij hier verder ook op het getorste schoorsteenkanaal, de spitsboogstukken boven de muurnissen, de, scheef, op de kanteelen geplaatste verticale muurstijlen en de Gothische profielen van de schuine dekljst, die dezen geveltop afsluit, dan heeft men in alles te onderkennen bouwvormen van de laat 15e eeuwse Gothiek, dus van voor 1543.

Dat genoemde muurstijlen scheef, in onsamenhangende compositie, zijn aangebracht boven de eerder gemetselde kanteelen en dat de twee ronde glasvensters een ietwat gewrongen plaats daartusschen hebben, het bewijst nog eens weer, dat hier twee bouwmeesters, onafhankelijk van elkander en in verschillenden tijd, hebben gewerkt.

Voor den Noordelijken gevel zij volledigheidshalve nog het volgende vermeld.

Van dezen gevel, waarvan reeds in 1713 het onderste gedeelte was verbouwd, dagteekent de schuine voormetseling, aan het onderste gedeelte, van het laatst der 18e eeuw, toen

*) Deze daktraceringen, van schema Gothiek, bezitten Renaissance profielen; de postamenten daarvan hebben ook ornament uit dien tijd.

door den Stads-architect *Abr. Mart. Sorg* de zandsteen-
 kaak aldaar werd verwijderd en hier ter plaatse door hem
 vier houten ramen werden aangebracht.

Ter vervanging van *Sorg's* houten ramen zijn door ons in
 1916, naar gegevens van den Rijksadviseur Dr P. J. H. Cuypers,
 in genoemde voormetseling geplaatst de thans aanwezige vier
 zandsteen kruisvensters met de daarboven zich bevindende
 blindboogstukken.

Wat de restauratie van de andere gevels en toren betreft, zij
 verwezen naar de jaartalsteentjes in gevels en toren geplaatst.

* * *

Vrijwel ieder raadhuis, het Kapitoel der burgerij, had een
 toren, getuigend van fieren burgerzin. Echter had de raad-
 huistoren ook een meer practisch doel. Hij werd ge-
 woonlijk gebruikt tot het plaatsen van een of meer klokken.
 Kampen's „schepentoren" bevat één klok, welke werd geluid,
 wanneer „Mijneheeren van den gerechte", schepenen, tot
 een vergadering werden opgeroepen, wanneer den burgers
 belangrijk nieuws moest worden bericht of wanneer de
 kermis moest worden in- of uitgeluid.

Ook dezen toren hebben wij in zijn 14e eeuwschen vorm
 ons anders voor te stellen dan zooals wij hem nu kennen.

Ook hier vinden wij kanteelen, echter ruim 1 M. lager
 aangebracht dan die van het Raadhuis.

Behalve deze mogelijk 14e eeuwsche torenkanteelen is
 deze toren in zijn uiterlijke vormen toch uit de 15e eeuwsche
 Gothiek; en wat het bovengedeelte betreft uit de vroege
 Renaissance, dus van pl.m. 1545.

De primitieve toren, gelijk met het Raadhuis gebouwd,
 zou men later kunnen hebben ommetseld. *)

*) Ook de torenmuren van de Cellebroederspoort te Kampen,
 oorspronkelijk ook 15e eeuwsch, zijn in later tijd met een muur
 van pl.m. 0.38 M. dikte ommetseld. Dit bleek ons tijdens de
 restauratie van dit monument.

Daarop zouden kunnen wijzen de dan door ommetseling dikkere muren (15 c.M. zwaarder dan die van het Raadhuis) en het kleinere steenformaat, wat weer op lateren tijd wijst.

Mogelijk, dat hier een grondig onderzoek, ter plaatse waar toren- en raadhuisgevels in elkander sluiten, licht zou kunnen verschaffen.

Heeft men dus tijdens de Gothische periode in dezen toren aangebracht zandsteenen kruisvensters met blindboogstukken en spitsboogvormige afsluitingen boven muurnissen, de Renaissance vormen daarvan, wellicht dus van van Coesvelt, zien wij in het bovengedeelte, o.a. in de schelpvormige bekroningen boven openingen, gedeeltelijk aan de balustrade langs den omloop (waar v. C. ook Goth. vormen heeft toegepast, wat hij ook deed aan de kruisbloemen op de daktraceering) en bij de consoles daar onder.

De met lood bekleede houten torenspits zal wel een ontwerp zijn van „meester Goessen” de „Stadstimmermeester”. Deze spits is van een bijzondere elegance. Zij dagteekent, de oorspronkelijke spits was afgebrand, ook van pl.m. 1545 en herinnert met hare boogschinkels aan die van den kerktoren te Hattem.

* * *

Het streelt onzen schoonheidszin, wanneer wij opmerken, dat waar aan Kampen's Oude Raadhuis verschillende stijlvormen zijn toegepast en in verschillende tijden er door verschillende bouwmeesters aan is gewerkt, zoodat niet steeds een compositie van accordeerende eenheid is ontstaan (men zie de aansluiting der scheef boven de kanteelen geplaatste stijlen in den topgevel) toch een schilderachtig geheel, een geestig spel van lijn en kleur verkregen is.

Een dergelijk gelukkig resultaat is alleen dan mogelijk, wanneer de bouwmeesters zijn vindingrijke mannen, beziel door de gave der artisticeit.

Kampen, Sept. 1936.

A. J. REIJERS.